

PASKAIDROJUMI (*) ATTIECĪBĀ UZ PAMATTIESĪBU HARTU

(2007/C 303/02)

Šie paskaidrojumi ir sagatavoti Eiropas Savienības Pamattiesību hartu izstrādājušā Konventa prezidija vadībā. Tie ir atjaunināti Eiropas Konventa prezidija vadībā, ņemot vērā Konventa izdarītos Hartas teksta (jo īpaši 51. un 52. panta) precizējumus un Savienības tiesību turpmāku attīstību. Kaut arī šiem paskaidrojumiem nav juridiska spēka, tie ir vērtīgi interpretācijas līdzekļi, kas paredzēti Hartas noteikumu izskaidrošanai.

I SADAĻA – CIENĀ*Paskaidrojums par 1. pantu – Cilvēka cieņa*

Cilvēka cieņa ne tikai pieder pie pamattiesībām, tā ir arī pamattiesību faktiskais pamats. 1948. gadā pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas preambulā ir ietverta doma par cilvēka cieņu: "Atzīdama, ka visiem cilvēku sabiedrības locekļiem piemītošās cieņas un viņu vienlīdzīgo un neatņemamo tiesību atzīšana ir pamats brīvībai, taisnīgumam un mieram visā pasaulē...". Tiesa 2001. gada 9. oktobra spriedumā lietā C-377/98 Nīderlande/Eiropas Parlaments un Padome, *Recueil*, 2001., I-7079. lpp., 70. līdz 77. punktā apstiprināja, ka cilvēka pamattiesības uz cieņu ir Savienības tiesību sastāvdaļa.

Tādējādi nevienu no šajā Hartā ietvertajām tiesībām nevar izmantot, lai aizskartu citas personas cieņu, un cilvēka cieņa pieder pie šajā Hartā ietverto tiesību būtības. Tādēļ tā jārespektē, pat ja kādas no tiesībām būtu jāierobežo.

Paskaidrojums par 2. pantu – Tiesības uz dzīvību

1. Šā panta 1. punkts ir balstīts uz ECK 2. panta 1. punktu, kas ir šāds:

"1. Ikvienam ir tiesības uz personas brīvību un drošību."

2. Šā panta otro teikumu, kas attiecas uz nāvessodu, aizstāj ECK 6. protokola 1. pants, kas ir šāds:

"Nāvessods tiek atcelts. Nevienam cilvēkam nedrīkst piespriest šādu sodu vai to izpildīt."

Hartas 2. panta 2. punkts ir balstīts uz šo noteikumu.

3. Hartas 2. panta noteikumi atbilst iepriekšminētajiem ECK pantiem un tās protokolam. Saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu tiem ir tāda pati nozīme un piemērojums. Tātad ECK ietvertās "negatīvās definīcijas" arī jāuzskata par daļu no Hartas:

a) ECK 2. panta 2. punkts:

"Dzīvības atņemšana nav uzskatāma par šī panta pārkāpumu, ja tā notiek, galējas nepieciešamības gadījumā izmantojot spēku,

a) lai aizstāvētu kādu personu pret nelikumīgu vardarbību;

b) lai veiktu likumīgu aizturēšanu vai aizkavētu likumīgi aizturētas vai apcietinātas personas bēgšanu;

(*) Redakcionāla piezīme – ir atjauninātas atsauces uz Līgumu pantu numuriem, kā arī labotas dažas tehniskas kļūdas.

- c) lai saskaņā ar tiesību aktiem savaldītu dumpi vai apvērsumu.”;
- b) ECK 6. protokola 2. pants:

“Valsts savos tiesību aktos var paredzēt nāvessodu par noziegumiem, kas izdarīti kara laikā vai kara draudu apstākļos; šis sods tiek piemērots vienīgi tiesību aktos paredzētajos gadījumos un saskaņā ar to nosacījumiem.”.

Paskaidrojums par 3. pantu – Tiesības uz personas neaizskaramību

1. Tiesa 2001. gada 9. oktobra spriedumā lietā C-377/98 98 Nīderlande/Eiropas Parlaments un Padome, *Recueil*, 2001., 7079. lpp., 70. un 78. līdz 80. punktā apstiprināja, ka cilvēka pamattiesības uz cieņu pieder pie Savienības tiesībām un medicīnas un bioloģijas sakarā pie tām pieder arī orgānu donora un saņēmēja apzināta un brīva piekrišana.
2. Hartas 3. panta principi jau ir ietverti Eiropas Padomes pieņemtajā Cilvēktiesību un biomedicīnas konvencijā (ETS 164 un papildu protokols ETS 168). Harta neparedz atkāpšanos no šiem principiem un tādēļ aizliedz vienīgi reproduktīvo klonēšanu. Tā nedz atļauj, nedz aizliedz klonēšanu citās formās. Tādējādi tā nekādi neliedz likumdevējiem aizliegt klonēšanu citās formās.
3. Atsauces uz eigēnisko praksi, jo īpaši uz tādu, kuras mērķis ir veikt cilvēku selekciju, attiecas uz iespējamām situācijām, kad *inter alia* tiek organizētas un īstenotas selekcijas programmas ar sterilizācijas kampaņām, piespiedu grūtniecību, obligātas etniskas laulības, uz visām darbībām, kas tiek atzītas par starptautiskiem noziegumiem Starptautiskās krimināltiesas statūtos, kas pieņemti 1998. gada 17. jūlijā Romā (sk. minēto statūtu 7. panta 1. punkta g) apakšpunktu).

Paskaidrojums par 4. pantu – Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums

Hartas 4. pantā minētās tiesības ir tiesības, ko garantē ECK 3. pants, kas izteikts tādiem pašiem vārdiem: “Nevienam nedrīkst pakļaut spīdzināšanai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodiem.”. Tāpēc saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu šim pantam ir tāda pati nozīme un piemērojums kā minētajam ECK pantam.

Paskaidrojums par 5. pantu – Verdzības un piespiedu darba aizliegums

1. Hartas 5. panta 1. un 2. punktā minētās tiesības atbilst ECK 4. panta 1. un 2. punktam, kas izteikts tādiem pašiem vārdiem. Tāpēc saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktutam ir tāda pati nozīme un darbības joma kā minētajam ECK pantam. Tātad:

- 1. punktā paredzētajām tiesībām nevar būt likumīgu ierobežojumu;
- 2. punktā minēto jēdzienu “piespiedu darbs” jāsaprot, ievērojot ECK 4. panta 3. punktā ietvertās “negatīvās” definīcijas:

“Šā panta nozīmē jēdziens “piespiedu darbs” neietver:

- a) darbu, ko parasti liek veikt ieslodzījumā, kas piespriests saskaņā ar šīs Konvencijas 5. panta nosacījumiem, vai nosacītas atbrīvošanas laikā no ieslodzījuma;
- b) militāro dienestu, vai – valstīs, kur ir atļauta atteikšanās no militārā dienesta pārliecības dēļ, – to dienestu, kas paredzēts obligātā militārā dienesta vietā;

- c) pienākumus ārkārtas stāvokļa vai stihiskas nelaimes gadījumā, kas apdraud sabiedrības labklājību;
 - d) darbu vai dienestu, kas ietilpst parastajos pilsoniskajos pienākumos.”.
2. Šā panta 3. punkts ir tieši saistīts ar cilvēka cieņas jēdzienu, un tajā ir ņemtas vērā aktualitātes organizētās noziedzības jomā, piemēram, nelegālās imigrācijas vai seksuālas izmantošanas tīkla organizēšana peļņas nolūkā. Eiropas konvencijas pielikumā ir šāda definīcija, kas attiecas uz cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkos – “Cilvēku tirdzniecība: personas pakļaušana faktiskai un nelikumīgai citu personu varai, izmantojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot savu stāvokli vai personas atkarību, lai iesaistītu prostitūcijā, seksuāli izmantotu nepilngadīgos vai veiktu pret viņiem seksuālu vardarbību, vai tirtotos ar pamestiem bērniem.”. Savienības *acquis* integrētās Šengenas Līguma Īstenošanas konvencijas VI nodaļā, kuras dalībnieces ir Apvienotā Karaliste un Īrija, 27. panta 1. punktā ir šāds teksts, kas attiecas uz nelegāliem imigrācijas tīkliem – “Līgumslēdzējas puses apņemas ieviest piemērotas sankcijas pret ikvienu, kas finansiāla labuma dēļ palīdz vai mēģina palīdzēt ārvalstniekam ieceļot vai uzturēties kādas Līgumslēdzējas puses teritorijā, pārkāpjot šīs Līgumslēdzējas puses tiesību aktus par ārvalstnieku ieceļošanu un uzturēšanos.”. Padome 2002. gada 19. jūlijā pieņēma Pamatlēmumu par cilvēku tirdzniecības apkarošanu (OV L 203, 1.8.2002., 1. lpp.), tā 1. pantā precīzi definējot noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību darba vai seksuālas izmantošanas nolūkos un par ko dalībvalstīs ir jāpiemēro sodi saskaņā ar minēto pamatlēmumu.

II SADAĻA – BRĪVĪBAS

Paskaidrojums par 6. pantu – Tiesības uz brīvību un drošību

Hartas 6. pantā minētās tiesības ir tiesības, ko garantē ECK 5. pants, un saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu šīm tiesībām ir tāda pati nozīme un darbības joma. Tāpēc ierobežojumi, ko tām var likumīgi uzlikt, nevar pārsniegt tos, kas atļauti saskaņā ar ECK 5. pantu, kas ir šāds:

- “1. Ikvienam ir tiesības uz personas brīvību un drošību. Nevienam nedrīkst atņemt brīvību, izņemot šādus gadījumus saskaņā ar tiesību aktos noteikto kārtību:
- a) ja kāda persona tiek likumīgi ieslodzīta, pamatojoties uz kompetentas tiesas spriedumu;
 - b) ja kāda persona tiek likumīgi aizturēta vai apcietināta par nepakļaušanos likumīgam tiesas rīkojumam vai ir jānodrošina kāda tiesību aktos paredzēta pienākuma izpilde;
 - c) ja kāda persona tiek likumīgi aizturēta vai apcietināta, lai viņu nodotu kompetentām tiesībsardzības iestādēm, balstoties uz pamatotām aizdomām, ka šī persona ir pārkāpusi likumu, vai ir pamatots iemesls uzskatīt par nepieciešamu aizkavēt viņu izdarīt likumpārkāpumu vai nepieļaut viņas bēgšanu pēc likumpārkāpuma izdarīšanas;
 - d) ja likumīgi tiek aizturēts nepilngadīgais vai nu pāraudzināšanas nolūkā, vai lai nodotu viņu kompetentām tiesībsardzības iestādēm;
 - e) ja likumīgi tiek aizturētas personas, lai aizkavētu infekcijas slimību izplatīšanos, vai garīgi slimas personas, alkoholiķi vai narkomāni, vai klaidoņi;
 - f) ja likumīgi tiek aizturēta vai apcietināta kāda persona, lai neļautu šai personai nelikumīgi ieceļot valstī, vai ja attiecībā pret kādu personu tiek veiktas darbības, lai šo personu deportētu vai izraidītu no valsts.

2. Ikvienu aizturētu personu nekavējoties jāinformē viņai saprotamā valodā par aizturēšanas iemesliem un par viņai izvirzīto apsūdzību.
3. Jebkura persona, kas aizturēta vai apcietināta saskaņā ar šā panta 1. punkta c) apakšpunktu, ir nekavējoties nododama tiesnesim vai citai amatpersonai, kura saskaņā ar tiesību aktiem ir pilnvarota īstenot tiesu varu, un laikus jāuzsāk lietas izskatīšana vai konkrētā persona līdz tiesvedības uzsākšanai jāatbrīvo. Atbrīvojot var, piemērojot drošības līdzekli, kas nodrošina personas ierašanos tiesā.
4. Jebkura persona, kurai aizturot vai apcietinot atņemta brīvība, var vērsties tiesā, kas nekavējoties lemj par viņas aizturēšanas likumīgumu un pieņem lēmumu par atbrīvošanu, ja aizturēšana nav bijusi likumīga.
5. Ikvienai personai, kas aizturēta vai apcietināta pretēji šā panta noteikumiem, ir nodrošināmas tiesības uz zaudējumu atlīdzību.”.

Hartas 6. pantā ietvertās tiesības jārespektē, jo īpaši, ja Eiropas Parlaments un Padome pieņem tiesību aktus tādā jomā kā tiesu sadarbība krimināllietās, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 82., 83. un 85. pantu, jo īpaši, lai definētu kopīgus minimuma noteikumus pārkāpumu un sodu kvalificēšanā, kā arī dažos procesuālo tiesību aspektos.

Paskaidrojums par 7. pantu – Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība

Tiesības, kas garantētas ar 7. pantu, atbilst tām tiesībām, ko garantē ECK 8. pants. Ņemot vērā tehnoloģijas attīstību, vārds “korespondence” ir aizstāts ar vārdu “saziņa”.

Saskaņā ar 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīmi un darbības jomu ir tāda pati kā attiecīgā ECK panta nozīmi un darbības joma. Ierobežojumi, ko šīm tiesībām var likumīgi uzlikt, tādējādi ir tie paši, kas atļauti ar ECK 8. pantu:

- “1. Ikvienam ir tiesības uz cieņu pret viņa privāto un ģimenes dzīvi, mājokļa neaizskaramību un korespondences noslēpumu.
2. Valsts iestādes nedrīkst nevienam liegt īstenot šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas ir paredzēti tiesību aktos un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts vai sabiedrisko drošību vai valsts ekonomisko labklājību, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.”.

Paskaidrojums par 8. pantu – Personas datu aizsardzība

Šis pants ir balstīts uz Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 286. pantu un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (OV L 281, 23.11.1995., 31. lpp.), kā arī uz ECK 8. pantu un 1981. gada 28. janvāra Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisku apstrādi, ko ratificējušas visas dalībvalstis. EK līguma 286. pants tagad ir aizstāts ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 16. pantu un Līguma par Eiropas Savienību 39. pantu. Tā pamatā ir arī Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 45/2001 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Kopienas iestādēs un struktūrās un par šādu datu brīvu apriti (OV L 8, 12.1.2001., 1. lpp.). Iepriekšminētajā direktīvā un regulā ietverti nosacījumi un ierobežojumi, kas attiecas uz personas datu aizsardzības tiesību īstenošanu.

Paskaidrojums par 9. pantu – Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni

Šis pants ir balstīts uz ECK 12. pantu, kas ir šāds: "Laulības vecumu sasniegušiem vīriešiem un sievietēm ir tiesības stāties laulībā un veidot ģimeni saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kas reglamentē šo tiesību izmantošanu.". Šā panta formulējums ir mainīts, lai to varētu attiecināt arī uz gadījumiem, kuros valstu tiesību akti par ģimenes dibināšanas pamatu atzīst ne tikai laulību, bet arī citus pasākumus. Šis pants nedz aizliedz, nedz uzliek par pienākumu piešķirt laulības statusu viena dzimuma cilvēku savienībai. Šīs tiesības tādējādi ir līdzīgas tām, ko piešķir ECK, bet to darbības joma var būt plašāka, ja to paredz attiecīgas valsts tiesību akti.

Paskaidrojums par 10. pantu – Domu, pārliecības un ticības brīvība

Tiesības, kas garantētas 1. punktā, atbilst tiesībām, ko garantē ECK 9. pants, un saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu tām ir tāda pati nozīme un darbības joma. Tāpēc, paredzot ierobežojumus, ir jāņem vērā Konvencijas 9. panta 2. punkts, kas ir šāds: "Brīvību paust savu ticību vai pārliecību var ierobežot tikai tiesību aktos paredzētajā kārtībā un tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību, sabiedrības veselību un tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības".

Tiesības, kas garantētas 2. pantā, atbilst attiecīgo valstu konstitucionālām tradīcijām un attiecīgo valstu tiesību attīstībai šajā jautājumā.

Paskaidrojums par 11. pantu – Vārda un informācijas brīvība

1. Hartas 11. pants atbilst ECK 10. pantam, kas ir šāds:

1. Ikvienai personai ir tiesības uz vārda brīvību. Šīs tiesības ietver viedokļu brīvību un brīvību saņemt un izplatīt informāciju vai idejas bez valsts iestāžu iejaukšanās un neatkarīgi no valstu robežām. Šis pants neierobežo valstu tiesības prasīt radio un televīzijas apraides organizāciju un kinematogrāfijas uzņēmumu licencēšanu.
2. Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, uz to var attiecināt tādas prasības, nosacījumus, ierobežojumus vai sodus, kādi paredzēti tiesību aktos un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai saglabātu tiesu varas autoritāti un objektivitāti."

Saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati, kādu garantē ECK. Ierobežojumi, ko tām var uzlikt, tādējādi nepārsniedz tos, kas paredzēti Konvencijas 10. panta 2. punktā, neskarot ierobežojumus, ko Savienības konkurences tiesības var uzlikt dalībvalstu tiesībām ieviest licencēšanu, kas minēta ECK 10. panta 1. punkta trešajā teikumā.

2. Šā panta 2. punkts precizē to, kā 1. punkts iespaido plašsaziņas līdzekļu brīvību. Tas jo īpaši ir balstīts uz Tiesas judikatūru attiecībā uz televīziju, jo īpaši lietā C-288/89 (1991. gada 25. jūlija spriedums, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda* un citi, *Recueil*, 1991., I-4007. lpp.), un uz EK līgumam un tagad Līgumiem pievienoto Protokolu par valsts apraides sistēmu dalībvalstīs, kā arī uz Padomes Direktīvu 89/552/EEK (jo īpaši tās septiņpadsmito apsvērumu).

Paskaidrojums par 12. pantu – Pulcēšanās un biedrošanās brīvība

1. Šā panta 1. punkts atbilst ECK 11. pantam, kas ir šāds:

- “1. Jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, tostarp tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses.
2. Šo tiesību izmantošanai nedrīkst piemērot nekādus ierobežojumus, izņemot tos, kas noteikti tiesību aktos un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Šis pants neliedz noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanai personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā.”

Hartas 12. panta 1. punktā ietvertu noteikumu nozīme ir tāda pati kā ECK noteikumiem, bet to piemērojums ir plašāks, jo tie attiecas uz visiem līmeņiem, arī uz visu Eiropu. Saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu ierobežojumi, ko šīm tiesībām var uzlikt, nevar pārsniegt tos, kas atzīti par likumīgiem ar ECK 11. panta 2. punktu.

2. Šīs tiesības ir balstītas arī uz Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 11. pantu.
3. Šā panta 2. punkts atbilst Līguma par Eiropas Savienību 10. panta 4. punktam.

Paskaidrojums par 13. pantu – Humanitāro un eksakto zinātņu brīvība

Šīs tiesības galvenokārt ir atvasinātas no tiesībām uz domu un izteiksmes brīvību. Tās var īstenot, ievērojot 1. pantu, un tām var uzlikt ierobežojumus, kas atļauti ar ECK 10. pantu.

Paskaidrojums par 14. pantu – Tiesības uz izglītību

1. Šis pants ir balstīts uz dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām un ECK protokola 2. pantu, kas ir šāds:

“Nevienam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību. Veicot funkcijas, kuras valsts uzņemas attiecībā uz izglītību un mācībām, valsts ievēro vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem.”

Ir atzīts par lietderīgu šo pantu attiecināt uz arodmācībām un tālākizglītību (sk. Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 15. punktu un Sociālās hartas 10. pantu) un papildināt ar obligātas bezmaksas izglītības principu. Šis princips nozīmē tikai to, ka, ciktāl ir runa par obligāto izglītību, katram bērnam ir iespējas apmeklēt tādu mācību iestādi, kas piedāvā izglītību bez maksas. Šis princips neparedz, lai visas iestādes, kas sniedz izglītību vai arodmācības un tālākizglītību, jo īpaši privātas iestādes, būtu bez maksas. Tāpat tas pieļauj to, ka par dažu konkrētu formu izglītību ir jāmaksā, ja valsts veic pasākumus, lai piešķirtu finansiālas kompensācijas. Ciktāl šī Harta attiecas uz Savienību, tas nozīmē to, ka Savienībai, izstrādājot mācību politiku, jāņem vērā tas, ka obligātā izglītība ir bez maksas, bet tas noteikti nerada jaunas kompetences. Attiecībā uz vecāku tiesībām tā ir jāinterpretē saistībā ar 24. pantu.

2. Brīvība dibināt valsts vai privātas izglītības iestādes ir garantēta kā viens no aspektiem brīvībā veikt uzņēmējdarbību, bet to ierobežo demokrātijas principu ievērošana, un to īsteno saskaņā ar attiecīgo valstu tiesību aktos definētiem principiem.

Paskaidrojums par 15. pantu – Brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt

Darba izvēles brīvību, kas paredzēta 15. panta 1. punktā, atzīst Tiesas judikatūra (sk. *inter alia* 1974. gada 14. maija spriedumu lietā 4/73 *Nold*, *Recueil*, 1974., 491. lpp., no 12. līdz 14. punktam, 1979. gada 13. decembra spriedumu lietā 44/79 *Hauer*, *Recueil*, 1979., 3727. lpp., 1986. gada 8. oktobra spriedumu lietā 234/85 *Keller*, *Recueil*, 1986., 2897. lpp., 8. punktu).

Šī punkta pamatā ir arī 1961. gada 18. oktobrī parakstītās un visu dalībvalstu ratificētās Eiropas Sociālās hartas 1. panta 2. punkts un 1989. gada 9. decembrī parakstītās Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 4. punkts. Vārdkopa “darba apstākļi” jāsaprot Līguma par Eiropas Savienības darbību 156. panta nozīmē.

Panta 2. punkts attiecas uz trim brīvībām, ko garantē Līguma par Eiropas Savienības darbību 26., 45., 49. un 56. pants, proti, darba ņēmēju pārvietošanās brīvību, brīvību veikt uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanas brīvību.

Panta 3. punkts ir balstīts uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 153. panta 1. punkta g) apakšpunktu, kā arī uz 1961. gada 18. oktobrī parakstītās un visu dalībvalstu ratificētās Eiropas Sociālās hartas 19. panta 4. punktu. Tādējādi piemēro Hartas 52. panta 2. punktu. Trešo valstu pilsoņu pieņemšanu darbā par jūrnikiem tādu kuģu komandās, kas kuģo ar kādas dalībvalsts karogu, reglamentē Savienības tiesību akti un attiecīgo valstu tiesību akti un prakse.

Paskaidrojums par 16. pantu – Darījumdarbības brīvība

Šis pants ir balstīts uz Tiesas judikatūru, kas atzīst brīvību veikt saimniecisku darbību vai komercdarbību (sk. 1974. gada 14. maija spriedumu lietā 4/73 *Nold*, *Recueil*, 1974., 491. lpp., 14. punktu, un 1979. gada 27. septembra spriedumu lietā 230–78 *SpA Eridania* un citi, *Recueil*, 1979., 2749. lpp., 20. un 31. punktu) un brīvību slēgt līgumus (sk. *inter alia* spriedumu lietā *Sukkerfabriken Nykøbing*, lieta 151/78, *Recueil*, 1979., 1. lpp., 19. punktu, un 1999. gada 5. oktobra spriedumu lietā C-240/97 *Spānija/Komisija*, *Recueil*, 1999., I-6571. lpp., 99. punktu) un uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 119. panta 1. un 3. punktu, kuros atzīst konkurences brīvību. Protams, šīs tiesības jāīsteno, ievērojot Savienības tiesības un attiecīgo valstu tiesību aktus. Tām var piemērot Hartas 52. panta 1. punktā paredzētos ierobežojumus.

Paskaidrojums par 17. pantu – Tiesības uz īpašumu

Šis pants ir balstīts uz ECK protokola 1. pantu:

“Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz savu īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot gadījumus, kad tas tiek darīts sabiedrības interesēs un atbilst tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem un vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Iepriekšminētie noteikumi neierobežo valsts tiesības pieņemt tādus tiesību aktus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodanaudu iekasēšanu.”.

Tās ir pamattiesības, kas kopīgas visu valstu konstitūcijām. Tiesas judikatūra to vairākkārt atzinusi, pirmoreiz – spriedumā *Hauer* lietā (1979. gada 13. decembris, *Recueil*, 1979., 3727. lpp.). Formulējums ir mainīts, bet saskaņā ar 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā tiesībām, ko garantē ECK, un ierobežojumi nevar būt lielāki kā tajā paredzētie.

Intelektuālā īpašuma aizsardzība, kas ir viens īpašumtiesību aspekts, ir skaidri formulēta 2. punktā tās augošā nozīmīguma un Kopienas sekundāro tiesību aktu dēļ. Intelektuālais īpašums nav tikai literatūras un mākslas īpašums, bet *inter alia* arī patentu un preču zīmju tiesības un blakustiesības. Garantijas, kas paredzētas 1. punktā, ir spēkā attiecībā uz intelektuālo īpašumu.

Paskaidrojums par 18. pantu – Patvēruma tiesības

Panta teksts bija balstīts uz EKL 63. pantu, ko tagad aizstāj Līguma par Eiropas Savienības darbību 78. pants un kurā noteikts, ka Savienībai jāievēro Ženēvas Konvencija par bēgļa statusu. Būtu jāņem vērā Līgumiem pievienotie protokoli, kas attiecas uz Apvienoto Karalisti un Īriju, kā arī uz Dāniju, lai noteiktu, ciktāl šīs dalībvalstīs īsteno Savienības tiesību aktus šajā jomā un ciktāl šis pants uz tām attiecas. Šis pants ir saderīgs ar Līgumiem pievienoto protokolu par patvērumu.

Paskaidrojums par 19. pantu – Aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā

Šā panta 1. punktam ir tāda pati nozīme un darbības joma kā ECK 4. protokola 4. pantam, kas attiecas uz kolektīvu izraidīšanu. Tā nolūks ir garantēt to, lai katrs lēmums tiktu balstīts uz konkrēto apstākļu analīzi, un lai nevarētu veikt nevienu tādu pasākumu, kas paredz izraidīt visas personas, kam ir kādas konkrētas valsts pilsonība (sk. arī Civilo un politisko tiesību pakta 13. pantu).

Hartas 2. pantā ir iekļauta attiecīga Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, kas attiecas uz ECK 3. pantu (sk. *Ahmed/Austrija*, 1996. gada 17. decembra spriedums, 1996–VI, 2206. lpp. un 1989. gada 7. jūlija spriedumu *Soering* lietā).

III SADAĻA – VIENLĪDZĪBA

Paskaidrojums par 20. pantu – Vienlīdzība likuma priekšā

Šis pants atbilst vispārējiem tiesību principiem, kas ir iekļauti visās Eiropas konstitūcijās un ko arī Tiesa ir atzinusi par Kopienas tiesību pamatprincipu (1984. gada 13. novembra spriedums lietā 283/83 *Racke*, *Recueil*, 1984., 3791. lpp., 1997. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-15/95 *EARL*, *Recueil*, 1997., I-1961. lpp., un 2000. gada 13. aprīļa spriedums lietā C-292/97 *Karlsson*, *Recueil*, 2000., 2737. lpp.).

Paskaidrojums par 21. pantu – Diskriminācijas aizliegums

Panta 1. punkta pamatā ir EK līguma 13. pants, kas tagad aizstāts ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 19. pantu, un ECK 14. pants un Cilvēktiesību un biomedicīnas konvencijas 11. pants attiecībā uz ģenētisko mantojumu. Ciktāl tas atbilst ECK 14. pantam, to piemēro saskaņā ar minēto pantu.

Starp 1. punktu un Līguma par Eiropas Savienības darbību 19. pantu, kam ir cita darbības joma un mērķis, nav pretrunas vai nesaderības: 19. pants Savienībai dod tiesības pieņemt tiesību aktus, tostarp saskaņot dalībvalstu normatīvos un administratīvos aktus, lai novērstu konkrētas diskriminācijas izpausmes, kas pilnībā uzskaitītas minētajā pantā. Tādi tiesību akti var attiekties uz dalībvalstu iestāžu darbību (tāpat uz privātpersonu attiecībām) jebkurā jomā, uz kuru attiecas Savienības kompetences. Savukārt 21. panta 1. punktā neparedz kompetenci ieviest tiesību aktus attiecībā uz diskriminācijas apkarošanu šajās dalībvalstu vai privātpersonu darbības jomās, nedz arī paredz pilnīgu diskriminācijas aizliegumu šajās jomās. Tas tikai vērsas pret diskrimināciju, ko veic pašas Savienības iestādes un struktūras, lai īstenotu kompetences, kas tām uzticētas ar Līgumiem, un ko veic dalībvalstis, ieviešot Savienības tiesību aktus. Tātad 1. punkts nemaina ar 19. pantu piešķirtās kompetences apjomu, nedz arī panta interpretāciju.

Panta 2. punkts atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 18. panta pirmajai daļai un jāpiemēro saskaņā ar to.

Paskaidrojums par 22. pantu – Kultūru, reliģiju un valodu daudzveidība

Šis pants ir balstīts uz Līguma par Eiropas Savienību 6. pantu un EK līguma 151. panta 1. un 4. punktu, kas tagad aizstāts ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 167. panta 1. un 4. punktu un attiecas uz kultūru. Arī Līguma par Eiropas Savienību 3. panta 3. punktā ir apliecināta cieņa pret kultūru un valodu daudzveidību. Šā panta pamatā ir arī Amsterdamas Līguma Nobeiguma akta 11. deklarācija par baznīcu un nekonfesionālo organizāciju statusu, kas tagad pārņemta Līguma par Eiropas Savienības darbību 17. pantā.

Paskaidrojums par 23. pantu – Vīriešu un sieviešu līdztiesība

Panta pirmā daļa ir balstīta uz EK līguma 2. pantu un 3. panta 2. punktu, kas tagad aizstāts ar Līguma par Eiropas Savienību 3. pantu un Līguma par Eiropas Savienības darbību 8. pantu, kuros izvirza mērķi veicināt Savienības vīriešu un sieviešu vienlīdzību, un uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 157. panta 1. punktu. Tās pamatā ir 1996. gada 2. maijā pieņemtās, pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 20. pants un Kopienas Darba ņēmēju tiesību hartas 16. punkts.

Tā ir balstīta arī uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 157. panta 3. punktu un uz 2. panta 4. punktu Padomes Direktīvā 76/207/EEK par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz darbu, profesionālās izglītības un izaugsmes iespējām un darba apstākļiem.

Panta otrajā daļā saīsinātā formā pārņem Līguma par Eiropas Savienības darbību 157. panta 4. punktu, kas paredz, ka vienādas attieksmes princips neliedz atstāt spēkā vai ieviest pasākumus, kas dod īpašas priekšrocības nepietiekami pārstāvētam dzimumam, lai tā pārstāvjiem atvieglotu iesaistīšanos darbā vai arī novērstu vai kompensētu viņu profesionālās izaugsmes trūkumus. Saskaņā ar 52. panta 2. punktu šī daļa negroza 157. panta 4. punktu.

Paskaidrojums par 24. pantu – Bērnu tiesības

Šis pants ir balstīts uz Ņujorkā 1989. gada 20. novembrī pieņemto Bērnu tiesību konvenciju, ko ratificējušas visas dalībvalstis, jo īpaši uz tās 3., 9., 12. un 13. pantu.

Panta 3. punktā ņem vērā to, ka brīvības, drošības un tiesiskuma telpu veido arī Savienības tiesību akti civillietās, kurām ir pārrobežu ietekme un kurās Savienības kompetenci nosaka Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. pants, un šie tiesību akti var paredzēt tikšanās tiesības, kas nodrošina to, ka bērni var regulāri uzturēt personisku un tiešu kontaktu ar abiem vecākiem.

Paskaidrojums par 25. pantu – Vecāka gadagājuma cilvēku tiesības

Šā panta pamatā ir pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 23. pants un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 24 un 25. pants. Protams, ar dalību sabiedriskajā un kultūras dzīvē jāsaprot arī dalība politiskajā dzīvē.

Paskaidrojums par 26. pantu – Invalīdu integrācija

Šajā pantā noteiktais princips ir balstīts uz Eiropas Sociālās hartas 15. pantu un arī Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 26. punktu.

IV SADAĻA – SOLIDARITĀTE

Paskaidrojums par 27. pantu – Darba ņēmēju tiesības uz informāciju un konsultācijām uzņēmumā

Šis pants parādās pārskatītajā Eiropas Sociālajā hartā (21. pantā) un Kopienas Darba ņēmēju tiesību hartā (17. un 18. punktā). To piemēro ar nosacījumiem, kas ietverti Savienības un attiecīgo valstu tiesību aktos. Atsauce uz piemērotiem līmeņiem attiecas uz līmeņiem, kas paredzēti Savienības vai attiecīgo valstu tiesību aktos un praksē, un var ietvert Eiropas līmeni, ja to paredz Savienības tiesību akti. Šajā jomā ir apjomīgs Savienības *acquis* – Līguma par Eiropas Savienības darbību 154. un 155. pants un Direktīvas 2002/14/EK (vispārēja sistēma Eiropas Kopienas darbinieku informēšanai un uzklaušīšanai), 98/59/EK (kolektīvas atlaišanas), 2001/23/EK (uzņēmumu īpašnieku maiņa) un 94/45/EK (Eiropas Uzņēmumu padomes).

Paskaidrojums par 28. pantu – Tiesības uz kolektīvām sarunām un rīcību

Šis pants ir balstīts uz Eiropas Sociālās hartas 6. pantu un uz Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartu (12. līdz 14. punkts). Tiesības uz kolektīvu rīcību Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina par vienu no arodbiedrību tiesību elementiem, kas ietverts ECK 11. pantā. Attiecībā uz piemērotiem līmeņiem, kādos var notikt kolektīvas sarunas, sk. iepriekšējā panta skaidrojumu. Kolektīvas rīcības īstenošanas veidus un ierobežojumus, tostarp streiku rīkošanu, nosaka attiecīgo valstu tiesību akti un prakse, paredzot arī to, vai šādu rīcību var īstenot līdztekus vairākās dalībvalstīs.

Paskaidrojums par 29. pantu – Tiesības izmantot darbā iekārtošanas pakalpojumus

Šis pants ir balstīts uz Eiropas Sociālās hartas 1. panta 3. punktu un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 13. pantu.

Paskaidrojums par 30. pantu – Aizstāvība nepamatotas atlaišanas gadījumā

Šā panta pamatā ir pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 24. pants. Sk. arī Direktīvu 2001/23/EK par darbinieku tiesību aizsardzību uzņēmumu, uzņēmējsabiedrību vai uzņēmumu vai uzņēmējsabiedrību daļu īpašnieka maiņas gadījumā, un Direktīvu 80/987/EEK par darba ņēmēju aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā, kas grozīta ar Direktīvu 2002/74/EK.

Paskaidrojums par 31. pantu – Godīgi un taisnīgi darba apstākļi

1. Šā panta 1. punkts ir balstīts uz Direktīvu 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darbinieku darba drošību un veselības aizsardzību darbā. Tā pamatā ir arī Eiropas Sociālās hartas 3. pants un Kopienas Darba ņēmēju tiesību hartas 19. punkts un – attiecībā uz cieņu darbā – pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 26. pants. Vārdkopa “darba apstākļi” jāsaprot Līguma par Eiropas Savienības darbību 156. panta nozīmē.
2. Šā panta 2. punkts ir balstīts uz Direktīvu 93/104/EK par dažiem darba laika organizācijas aspektiem, Eiropas Sociālās hartas 2. pantu un Kopienas Darba ņēmēju tiesību hartas 8. punktu.

Paskaidrojums par 32. pantu – Bērnu darba aizliegšana un strādājošu jauniešu aizsardzība

Šis pants ir balstīts uz Direktīvu 94/33/EK par jauniešu darba aizsardzību, Eiropas Sociālās hartas 7. pantu un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 20. līdz 23. punktu.

Paskaidrojums par 33. pantu – Ģimenes dzīve un darbs

Hartas 33. panta 1. punkts ir balstīts uz Eiropas Sociālās hartas 16. pantu.

Panta 2. punkta pamatā ir Padomes Direktīva 92/85/EEK par pasākumu ieviešanu, lai veicinātu drošības un veselības aizsardzības darbā uzlabošanu strādājošām grūtniecēm, sievietēm, kas strādā pēcdzemdību periodā, vai strādājošām sievietēm, kas baro bērnu ar krūti, un Direktīva 96/34/EK par UNICE, CEEP un EAK noslēgto pamatnolīgumu attiecībā uz bērna kopšanas atvaļinājumu. Tas ir balstīts arī uz Eiropas Sociālās hartas 8. pantu (maternitātes aizsardzība) un daļēji pārskatītās Sociālās hartas 27. pantu (tiesības uz vienādām iespējām un vienādu attieksmi, ja darba ņēmējam ir ģimene). “Maternitāte” ir laikposms no bērna ieņemšanas līdz zīdaiņa vecuma beigām.

Paskaidrojums par 34. pantu – Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība

Hartas 34. panta 1. punktā noteiktais princips ir balstīts uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 153. un 156. pantu, kā arī Eiropas Sociālās hartas 12. pantu un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 10. punktu. Savienībai tas jāievēro, īstenojot Līguma par Eiropas Savienības darbību 153. un 156. pantā piešķirtās kompetences. Atsauce uz sociāliem pakalpojumiem attiecas uz gadījumiem, kad tādi pakalpojumi jau ieviesti, lai nodrošinātu atsevišķas priekšrocības, bet nenozīmē, ka tādi pakalpojumi jāievieš, ja to nav. Jēdzienam “maternitāte” ir tāda pati nozīme kā iepriekšējā pantā,

Panta 2. punkts ir balstīts uz Eiropas Sociālās hartas 12. panta 4. punktu un 13. panta 4. punktu, kā arī Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 2. punktu, un tas atspoguļo Regulā (EEK) Nr. 1408/71 un Regulā (EEK) Nr. 1612/68 paredzētos noteikumus.

Panta 3. punkta pamatā ir Eiropas Sociālās hartas 13. pants un pārskatītās Sociālās hartas 30. un 31. pants, kā arī Kopienas Hartas 10. punkts. Savienībai tas jāievēro attiecībā uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 153. pantā paredzēto politiku.

Paskaidrojums par 35. pantu – Veselības aizsardzība

Šajā pantā izklāstīto principu pamatā ir EK līguma 152. pants, ko aizstāj ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 168. pantu, un Eiropas Sociālās hartas 11. un 13. pants. Panta otrajā teikumā pārņem 168. panta 1. punktu.

Paskaidrojums par 36. pantu – Pieeja pakalpojumiem ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi

Šis pants pilnībā atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 14. pantam un nerada nekādas jaunas tiesības. Tas tikai nosaka principu, ka Savienība ievēro valstu noteikumus noteikto pieeju pakalpojumiem ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi, ja šie noteikumi ir saderīgi ar Savienības tiesību aktiem.

Paskaidrojums par 37. pantu – Vides aizsardzība

Šā pantā izklāstītie principi ir balstīti uz EK līguma 2., 6. un 174. pantu, ko aizstāj Līguma par Eiropas Savienību 3. panta 3. punkts un Līguma par Eiropas Savienības darbību 11. un 191. pants.

Tā pamatā ir arī uz dažu valstu konstitūcijās paredzētie noteikumi.

Paskaidrojums par 38. pantu – Patērētāju tiesību aizsardzība

Šā pantā izklāstītie principi ir balstīti uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 169. pantu.

V SADAĻA – PILSONU TIESĪBAS

Paskaidrojums par 39. pantu – Tiesības balsot un tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās

Hartas 39. pantu piemēro saskaņā ar Līgumos paredzētajiem nosacījumiem, kā arī saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu. Hartas 39. panta 1. punkts atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. panta 2. punktā garantētajām tiesībām (sk. arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 22. pantā noteikto juridisko pamatu šo tiesību izmantošanas noteikumu pieņemšanai), un 39. panta 2. punkts atbilst Līguma par Eiropas Savienību 14. panta 3. punktam. Hartas 39. panta 2. punktā pārņem demokrātiskas valsts vēlēšanu sistēmas pamatprincipus.

Paskaidrojums par 40. pantu – Tiesības balsot un tiesības kandidēt pašvaldību vēlēšanās

Šis pants atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. panta 2. punktā garantētajām tiesībām (sk. arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 22. pantā noteikto juridisko pamatu šo tiesību izmantošanas noteikumu pieņemšanai). Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu to piemēro saskaņā ar nosacījumiem, kas noteikti šajos Līgumu pantos.

Paskaidrojums par 41. pantu – Tiesības uz labu pārvaldību

Hartas 41. pants ir balstīts uz Savienības kā tiesiskas kopienas pastāvēšanu, kuras pamatiezīmes ir nostiprinātas judikatūrā, nosakot *inter alia* labu pārvaldību kā vispārēju tiesību principu (sk. *inter alia* Tiesas 1992. gada 31. marta spriedumu lietā C-255/90 P *Burban*, *Recueil*, 1992., I-2253. lpp., un Pirmās instances tiesas 1995. gada 18. septembra spriedumu lietā T-167/94 *Nölle*, *Recueil*, 1995., II-2589. lpp., kā arī 1999. gada 9. jūlija spriedumu lietā T-231/97 *New Europe Consulting* un citi, *Recueil*, 1999., II-2403. lpp.). Avots minēto tiesību formulējumam panta pirmajās divās daļās ir judikatūra (Tiesas 1987. gada 15. oktobra spriedums lietā 222/86 *Heylens*, *Recueil*, 1987., 4097. lpp., 15. pamatojuma punkts; 1989. gada 18. oktobra spriedums lietā 374/87 *Orkem*, *Recueil*, 1989., 3283. lpp.; 1991. gada 21. novembra spriedums lietā C-269/90 *TU München*, *Recueil*, 1991., I-5469. lpp. un Pirmās instances tiesas 1994. gada 6. decembra spriedums lietā T-450/93 *Lisrestal*, *Recueil*, 1994., II-1177. lpp. un 1995. gada 18. septembra spriedums lietā T-167/94 *Nölle*, *Recueil*, 1995., II-258. lpp.), un formulējuma, kas attiecas uz pienākumu sniegt pamatojumu, avots ir Līguma par Eiropas Savienības darbību 296. pants (sk. arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 298. pantā noteikto juridisko pamatu to tiesību aktu pieņemšanai, kas saistīti ar atvērtu, efektīvu un neatkarīgu Eiropas pārvaldību).

Panta 3. punktā atspoguļo tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 340. pantā. Panta 4. punktā atspoguļo tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. panta 2. punkta d) apakšpunktā un 25. pantā. Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu minētās tiesības jāpiemēro saskaņā ar Līgumos paredzētajiem nosacījumiem un ierobežojumiem.

Tiesības uz efektīvu lietas izskatīšanu, kas ir svarīgs šā jautājuma aspekts, ir garantētas šīs Hartas 47. pantā.

Paskaidrojums par 42. pantu – Tiesības piekļūt dokumentiem

Šajā pantā garantētās tiesības ir pārņemtas no EK līguma 255. panta, uz kura pamata vēlāk pieņemta Regula (EK) Nr. 1049/2001. Eiropas Konvents šīs tiesības attiecināja arī uz iestāžu un struktūru dokumentiem vispār, neatkarīgi no to veida (sk. Līguma par Eiropas Savienības darbību 15. panta 3. punktu). Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu tiesības piekļūt dokumentiem izmanto saskaņā ar nosacījumiem un ierobežojumiem, kas paredzēti Līguma par Eiropas Savienības darbību 15. panta 3. punktā.

Paskaidrojums par 43. pantu – Eiropas ombuds

Šajā pantā garantētās tiesības ir tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. un 228. pantā. Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu to piemēro saskaņā ar nosacījumiem, kas noteikti abos minētajos pantos.

Paskaidrojums par 44. pantu – Tiesības iesniegt lūgumrakstu

Šajā pantā garantētās tiesības ir tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. un 227. pantā. Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu to piemēro saskaņā ar nosacījumiem, kas noteikti abos minētajos pantos.

Paskaidrojums par 45. pantu – Pārvietošanās un uzturēšanās brīvība

Panta 1. punktā garantētās tiesības ir tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. panta 2. punkta a) apakšpunktā (sk. arī juridisko pamatu 21. pantā, un Tiesas 2002. gada 17. septembra spriedumu lietā C-413/99 *Baumbast, Recueil*, 2002., 709. lpp.). Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu minētās tiesības piemēro saskaņā ar Līgumos paredzētajiem nosacījumiem un ierobežojumiem.

Panta 2. punkts attiecas uz kompetencēm, kas Savienībai piešķirtas Līguma par Eiropas Savienības darbību 77., 78. un 79. pantā. Tātad šo tiesību piešķiršana ir atkarīga no iestādēm, kas īsteno minētās kompetences.

Paskaidrojums par 46. pantu – Diplomātiskā un konsulārā aizsardzība

Šajā pantā garantētās tiesības ir tiesības, kas garantētas Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. pantā (sk. arī juridisko pamatu 23. pantā). Saskaņā ar Hartas 52. panta 2. punktu to piemēro saskaņā ar nosacījumiem, kas paredzēti minētajos divos pantos.

VI SADAĻA – TIESISKUMS*Paskaidrojums par 47. pantu – Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu*

Pirmā daļa ir balstīta uz ECK 13. pantu:

“Ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas paredzētas šajā Konvencijā, tikušas pārkāptas, ir nodrošināta efektīva lietas izskatīšana valsts iestādē, neatkarīgi no tā, vai pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus.”.

Tomēr Savienības tiesību aktos aizsardzība ir plašāka, jo tā garantē tiesības uz efektīvu lietas izskatīšanu tiesā. 1986. gada 15. maija spriedumā Tiesa minētās tiesības atzina par vispārēju Savienības tiesību principu (lieta 222/84 *Johnston, Recueil*, 1986., 1651. lpp.; sk. arī 1987. gada 15. oktobra spriedumu lietā 222/86 *Heylens, Recueil*, 1987., 4097. lpp. un 1992. gada 3. decembra spriedumu lietā C-97/91 *Borelli, Recueil*, 1992., I-6313. lpp.). Pēc Tiesas spriedumiem šis vispārējais Savienības tiesību princips attiecas arī uz dalībvalstīm, īstenojot Savienības tiesību aktus. Šā precedenta iekļaušana Hartā nenozīmē, ka būtu paredzēts mainīt pārsūdzības tiesību sistēmu, kas noteikta Līgumos, un jo īpaši noteikumus par tiešo prasību pieņemšanu izskatīšanai Eiropas Savienības Tiesā. Eiropas Konvents ir izskatījis Savienības pārsūdzības tiesību sistēmu, tostarp pieņemamības noteikumus, un uzskata, ka tie ar nelieliem grozījumiem ir iekļauti Līguma par Eiropas Savienības darbību 251. līdz 281. pantā un jo īpaši 263. panta ceturtajā daļā. Hartas 47. pants attiecas uz Savienības iestādēm un dalībvalstu iestādēm, kad tās īsteno Savienības tiesību aktus, un tāpat uz visām tiesībām, kas garantētas Savienības tiesību aktos.

Otrā daļa atbilst ECK 6. panta 1. punktam, kas ir šāds:

“Ikvienam, nosakot civilās tiesības un pienākumus vai to, cik pamatota ir viņam izvirzītā apsūdzība krimināllietā, ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, ar tiesību aktiem noteiktā tiesā. Tiesas spriedums jādara publiski zināms, taču preses un publikas klātbūtne procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta demokrātiskās sabiedrības tikumisku apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumu dēļ, vai tad, ja tas vajadzīgs nepilngadīgo interesēs vai procesa dalībnieku privātās dzīves aizsardzības nolūkā, vai tiktāl, ciktāl tiesa to uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kuros atklātība varētu kaitēt lietas taisnīgai izskatīšanai.”

Savienības tiesību aktos tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu neattiecas tikai uz strīdiem par civiltiesiskām tiesībām un pienākumiem. Tās ir sekas tam, ka Savienība ir kopiena, kura ir balstīta uz tiesiskumu, kā Tiesa konstatējusi lietā 294/83, “*Les Verts*”/Eiropas Parlaments (1986. gada 23. aprīļa spriedums, *Recueil*, 1986., 1339. lpp.). Tomēr ECK paredzētās garantijas visādā ziņā, izņemot vienīgi to piemērošanas jomu, tāpat attiecas arī uz Savienību.

Attiecībā uz panta trešo daļu jānorāda, ka saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru būtu jānodrošina juridiskā palīdzība gadījumos, kad tādas palīdzības trūkums varētu liegt nodrošināt efektīvu lietas izskatīšanu tiesā (ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums, *Airey, A sērija*, 32. sējums, 11. lpp.). Juridiskās palīdzības sistēma tiek piemērota, arī izskatot lietas Eiropas Savienības Tiesā.

Paskaidrojums par 48. pantu – Nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību

Hartas 48. pants ir tāds pats kā ECK 6. panta 2. un 3. punkts, kas ir šāds:

“2. Ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu.

3. Ikvienam apsūdzētajam ir šāds tiesību minimums:

- a) tiesības viņam saprotamā valodā nekavējoties saņemt sīku informāciju par izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu;
- b) tiesības uz pienācīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību;
- c) tiesības aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai segtu izdevumus par šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja tas nepieciešams taisnīguma interesēs;
- d) tiesības uz apsūdzības liecinieku nopratināšanu vai nopratināt tos pašam un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un nopratināšanu tajos pašos apstākļos, kā apsūdzības lieciniekus;
- e) tiesības uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā.”

Saskaņā ar 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā ECK garantētajām tiesībām.

Paskaidrojums par 49. pantu – Noziedzīgu nodarījumu un sodu likumības un samērīguma principi

Šajā pantā ir ievērots tradicionālais princips, kas paredz, ka tiesību aktiem un sodiem nav atpakaļejoša spēka. Tas papildināts ar noteikumu par to, ka krimināllikumam, kas paredz vieglāku sodu, ir atpakaļejošs spēks, un šis noteikums pastāv vairākās dalībvalstīs un kas ir ietverts 15. pantā Paktā par pilsoņu tiesībām un politiskajām tiesībām.

ECK 7. pants ir šāds:

1. Nevienu nevar uzskatīt par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, kura cēlonis ir darbība vai bezdarbība, kas tā izdarīšanas brīdī saskaņā ar valsts tiesību aktiem vai starptautiskajām tiesībām nav bijis noziedzīgs nodarījums. Tāpat nevar piemērot bargāku sodu par to, kas bijis spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī.
2. Šis pants neliedz tiesāt un sodīt jebkuru personu par jebkuru darbību vai bezdarbību, kura tās izdarīšanas brīdī tikusi uzskatīta par noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar civilizētu valstu atzītiem vispārējiem principiem.”.

Panta 2. punktā ir svītrotā atsauce uz “civilizētām” valstīm; tas negroza šā punkta nozīmi, īpaši attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci. Saskaņā ar 52. panta 3. punktu šajā punktā garantēto tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā ECK garantētajām tiesībām.

Panta 3. punktā noteikts vispārējais princips par sodu un noziedzīgu nodarījumu samērīgumu, kas noteikts dalībvalstu kopējās konstitucionālās tradīcijās un Kopienų Tiesas judikatūrā.

Paskaidrojums par 50. pantu – Tiesības netikt divreiz tiesātam vai sodītam krimināllietā par to pašu noziedzīgu nodarījumu

ECK 7. protokola 4. pants ir šāds:

1. Nevienu nedrīkst atkārtoti tiesāt vai sodīt krimināllietā tajā pašā valstī par nodarījumu, par kuru viņš saskaņā ar šīs valsts tiesību aktiem un soda izciešanas noteikumiem jau ticis attaisnots vai notiesāts ar galīgu spriedumu.
2. Iepriekšējā punkta noteikumi neliedz lietu izskatīt atkārtoti saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem un soda izciešanas noteikumiem, ja ir jauni pierādījumi vai atklājušies jauni apstākļi, vai ja iepriekšējā procesā ir pieļautas būtiskas kļūdas, kas varēja ietekmēt lietas iznākumu.
3. Atkāpes no šā panta nav atļautas saskaņā ar Konvencijas 15. pantu.”.

“*Non bis in idem*” princips attiecas uz Savienības tiesību aktiem (sk. vienu no daudziem precedentiem – 1996. gada 5. maija spriedumu apvienotajās lietās 18/65 un 35/65 *Gutmann/Komisija, Recueil*, 1966., 150. lpp., un nesenu lietu, Pirmās instances tiesas 1999. gada 20. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās T-305/94 u.c., *Limburgse Vinyl Maatschappij NV/Komisija, Recueil*, 1999., II-931. lpp.). Noteikums, kas aizliedz saskaitīšanu, attiecas uz divu vienādu veidu sodu saskaitīšanu, tas ir, uz krimināltiesībās paredzētajiem sodiem.

Saskaņā ar 50. pantu “*non bis in idem*” princips attiecas ne tikai uz vienas valsts tiesām, bet arī uz sodiem, ko piespriež vairāku dalībvalstu tiesas. Tas atbilst Savienības *acquis*; sk. Šengenas konvencijas 54. līdz 58. pantu un Tiesas 2003. gada 11. februāra spriedumu lietā C-187/01 *Gözütok, Recueil*, 2003., I-1345. lpp., 7. pantu Konvencijā par Eiropas Kopienų finansiālo interešu aizsardzību un 10. pantu Konvencijā par korupcijas apkarošanu. Atsevišķie izņēmumi, kas paredzēti minētajās konvencijās un ļauj dalībvalstīm atkāpties no “*non bis in idem*” principa, ir ietverti Hartas 52. panta 1. punkta horizontālajā klauzulā par ierobežojumiem. Attiecībā uz situācijām, kas minētas 7. protokola 4. pantā, proti, principa piemērošanu vienā dalībvalstī, garantēto tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā attiecīgajām tiesībām ECK.

VII SADAĻA – VISPĀRĪGI NOTEIKUMI, KAS ATTIECAS UZ HARTAS INTERPRETĒŠANU UN PIEMĒROŠANU

Paskaidrojums par 51. pantu – Piemērošanas joma

Hartas 51. panta mērķis ir noteikt Hartas piemērošanas jomu. Tajā ir skaidri noteikts, ka Harta attiecas galvenokārt uz Savienības iestādēm un struktūrām saskaņā ar subsidiaritātes principu. Šis noteikums ir izstrādāts saskaņā ar 6. panta 2. punktu Līgumā par Eiropas Savienību, kurā noteikts Savienības pienākums ievērot pamattiesības, kā arī saskaņā ar Ķelnes Eiropadomes izdotām pilnvarām. Termins “iestādes” ir noteikts Līgumos. Vārdu “struktūras” Līgumos parasti lieto attiecībā uz visām citām iestādēm un organizācijām, kas izveidotas ar Līgumiem vai sekundārajiem tiesību aktiem (sk., piem., Līguma par Eiropas Savienības darbību 15. vai 16. pantu).

Attiecībā uz dalībvalstīm Tiesas judikatūra skaidri apstiprina, ka prasība ievērot Savienības noteiktās pamattiesības ir saistoša dalībvalstīm tikai tad, ja tās darbojas Savienības tiesību aktu jomā (1989. gada 13. jūlija spriedums lietā 5/88 *Wachauf*, *Recueil*, 1989., 2609. lpp.; 1991. gada 18. jūnija spriedums lietā C-260/89 *ERT*, *Recueil*, 1991., I-2925. lpp.; 1997. gada 18. decembra spriedums lietā C-309/96 *Annibaldi*, *Recueil*, 1997., I-7493. lpp.). Nesen Tiesa šo judikatūru apstiprināja vēlreiz ar šādu formulējumu: “Turklāt jāatceras, ka prasības saistībā ar Kopienas tiesību sistēmā paredzēto pamattiesību aizsardzību, ir saistošas arī dalībvalstīm tad, ja tās īsteno Savienības noteikumus...” (2000. gada 13. aprīļa spriedums lietā C-292/97, *Recueil*, 2000., I-2737. lpp., 37. punkts). Protams, šis Hartā paredzētais noteikums attiecas uz valsts iestādēm, kā arī reģionālām vai vietējām struktūrām un uz sabiedriskām organizācijām tad, ja tās īsteno Kopienas tiesību aktus.

Panta 2. punkts kopā ar 1. punkta otro teikumu apstiprina to, ka Harta nevar paplašināt Savienības kompetences un uzdevumus, kas tai attiecīgi piešķirti Līgumu pārējās daļās. Te skaidri norādītas sekas, kādas ir subsidiaritātes principam un tam, ka Savienībai ir tikai tās kompetences, kas tai piešķirtas. Savienības garantētās pamattiesības stājas spēkā tikai saskaņā ar Līgumos noteiktajām kompetencēm. Tātad saskaņā ar 1. punkta otro teikumu Savienības iestāžu pienākums veicināt Hartā noteiktos principus var rasties tikai šo pašu kompetenču robežās.

Panta 2. punkts arī apstiprina to, ka, pamatojoties uz Hartu, Savienības tiesību piemērošanu nevar attiecināt uz jomām, kurās Savienībai nav kompetenču, kas noteiktas Līgumu pārējās daļās. Tiesa jau ir apstiprinājusi šo noteikumu attiecībā uz pamattiesībām, kas atzītas par daļu no Savienības tiesībām (1998. gada 17. februāra spriedums lietā C-249/96 *Grant*, *Recueil*, 1998., I-621. lpp., 45. punkts). Saskaņā ar šo noteikumu ir pilnīgi skaidrs, ka atsauce uz Hartu Līguma par Eiropas Savienību 6. pantā nevar tikt interpretēta tā, ka tiek paplašinātas tās dalībvalstu funkcijas, ko var uzskatīt par “Savienības tiesību īstenošanu” (1. punkta un minētās judikatūras nozīmē).

Paskaidrojums par 52. pantu – Tiesību un principu piemērošana un interpretēšana

Hartas 52. panta mērķis ir paredzēt Hartas tiesību un principu piemērošanas jomu, kā arī to interpretēšanas noteikumus. Panta 1. punktā nosaka tiesību ierobežošanas noteikumus. Formulējums ir balstīts uz Tiesas judikatūru: “...Tiesas judikatūrā skaidri paredzēts, ka pamattiesību izmantošanai drīkst uzlikt ierobežojumus, jo īpaši sakarā ar kopīgu tirgus organizāciju, ja šie ierobežojumi patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko īsteno Savienība, un attiecībā uz konkrēto mērķi nav nesamērīga un nepamatota iejaukšanās, kas grauj šo tiesību būtību” (2000. gada 13. aprīļa spriedums lietā C-292/97, 45. punkts). Atsauce uz vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, attiecas gan uz Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā minētajiem mērķiem, gan uz citām interesēm, kas aizstāvētas konkrētos Līgumu noteikumos, piemēram, Līguma par Eiropas Savienību 4. panta 1. punktā, Līguma par Eiropas Savienības darbību 35. panta 3. punktā, 36. pantā un 346. pantā.

Panta 2. punkts attiecas uz tiesībām, kas jau skaidri garantētas Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā un atzītas Hartā, un kas tagad ir iekļautas Līgumos (īpaši tiesības, ko nosaka Savienības pilsonība). Ar šo punktu precizē to, ka uz šīm tiesībām attiecas nosacījumi un ierobežojumi, ko piemēro Savienības tiesību aktiem, kas ir to pamatā un kas paredzēti Līgumos. Harta nemaina EK līgumā noteikto tiesību sistēmu, ko pārņem Līgumos.

Panta 3. punkta mērķis ir nodrošināt nepieciešamo Hartas atbilstību ECK, paredzot noteikumu, ka tiktāl, ciktāl pašreizējās Hartas tiesības atbilst ECK garantētajām tiesībām, šo tiesību nozīme un darbības joma, tostarp atļautie ierobežojumi, ir tāda pati kā ECK paredzētajām tiesībām. Jo īpaši tas nozīmē, ka, paredzot šo tiesību ierobežojumus, likumdevējam jāievēro tie paši standarti, kas noteikti ECK sīki izstrādātajos ierobežojumu noteikumos un kas tādējādi attiecas uz šajā pantā minētajām tiesībām, tomēr negatīvi neietekmējot Savienības tiesību aktu un Eiropas Savienības Tiesas nošķirtību.

Atsauce uz ECK attiecas gan uz Konvenciju, gan uz tās protokoliem. Garantēto tiesību nozīmi un darbības jomu nosaka ne tikai šo divu dokumentu teksti, bet arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūra. Punkta pēdējā teikuma nolūks ir ļaut Savienībai garantēt plašāku aizsardzību. Katrā ziņā Hartā paredzētais aizsardzības līmenis nedrīkst būt zemāks par ECK garantēto līmeni.

Harta neietekmē dalībvalstu iespējas izmantot ECK 15. pantu, kas pieļauj atkāpes no ECK tiesībām kara vai citu valsts pastāvēšanai būtisku draudu gadījumā, kad tās darbojas valsts aizsardzības jomā kara gadījumā un uztur likumību un kārtību saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 4. panta 1. punktā, kā arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 72. un 347. pantā atzītajiem pienākumiem.

Turpmāk ir uzskaitītas tiesības, kas, neliedzot grozījumu iespējas tiesību aktos, likumdošanas procedūrā un Līgumos, pašreizējā posmā uzskatāmas par atbilstošām ECK tiesībām šā punkta nozīmē. Uzskaitījumā nav iekļautas tiesības, kuru nav ECK.

1. Hartas panti, kuru nozīme un darbības joma ir tāda pati kā atbilstošiem ECK pantiem:

- 2. pants atbilst ECK 2. pantam;
- 4. pants atbilst ECK 3. pantam;
- 5. panta 1. un 2. punkts atbilst ECK 4. pantam;
- 6. pants atbilst ECK 5. pantam;
- 7. pants atbilst ECK 8. pantam;
- 10. panta 1. punkts atbilst ECK 9. pantam;
- 11. pants atbilst ECK 10. pantam, neskarot ierobežojumus, ko Savienības tiesību akti var uzlikt dalībvalstu tiesībām ieviest licencēšanu, kas minēta ECK 10. panta 1. punkta trešajā teikumā;

- 17. pants atbilst ECK protokola 1. pantam;
 - 19. panta 1. punkts atbilst ECK 4. protokola 4. pantam;
 - 19 panta 2. punkts atbilst ECK 3. pantam, kā to interpretējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa;
 - 48. pants atbilst ECK 6. panta 2. un 3. punktam;
 - 49. panta 1. punkts (izņemot pēdējo teikumu) un 2. punkts atbilst ECK 7. pantam.
2. Panti, kuru nozīme ir tāda pati kā atbilstošiem ECK pantiem, bet kuru darbības joma ir plašāka:
- 9. pants attiecas uz to pašu jomu, ko ECK 12. pants, bet to var attiecināt arī uz citiem laulības veidiem, ja tie paredzēti valsts tiesību aktos;
 - 12. panta 1. punkts atbilst ECK 11. pantam, bet tā piemērošanas joma attiecas arī uz visu Eiropas Savienību;
 - 14. panta 1. punkts atbilst ECK protokola 2. pantam, bet tas attiecas arī uz arodmācībām un turpmākām mācībām;
 - 14. panta 3. punkts atbilst ECK protokola 2. pantam attiecībā uz vecāku tiesībām;
 - 47. panta 2. un 3. punkts atbilst ECK 6. panta 1. punktam, bet attiecībā uz Savienības tiesību aktiem un to ieviešanu nepiemēro ierobežojumu, nosakot civilās tiesības un pienākumus vai apsūdzību krimināllietā;
 - 50. pants atbilst ECK 7. protokola 4. pantam, bet tā piemērošanas joma ir paplašināta, attiecinot to uz dalībvalstu tiesām visā Eiropas Savienībā;
 - visbeidzot, piemērojot Savienības tiesības, Eiropas Savienības pilsoņus nedrīkst uzskatīt par ārvalstniekiem, jo ir aizliegta diskriminācija pilsonības dēļ. Tāpēc ECK 16. pantā paredzētie ierobežojumi ārvalstnieku tiesībām šajā ziņā uz viņiem neattiecas.

Interpretācijas noteikums 4. punktā ir balstīts uz Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punkta formulējumu un tajā ņem vērā Tiesas attieksmi pret kopējām konstitucionālām tradīcijām (piem., 1979. gada 13. decembra spriedums lietā 44/79 *Hauer*, *Recueil*, 1979., 3727. lpp; 1982. gada 18. maija spriedums lietā 155/79 *AM&S*, *Recueil*, 1982., 1575. lpp.). Saskaņā ar šo noteikumu nav vēlams strikti ievērot “mazākā kopsaucēja” principu, bet attiecīgās Hartas tiesības jāinterpretē tā, lai paredzētu augstu aizsardzības standartu, kas atbilstu Savienības tiesībām un būtu saskaņā ar kopējām konstitucionālām tradīcijām.

Panta 5. punkts skaidro atšķirību starp Hartā paredzētajām “tiesībām” un “principiem”. Saskaņā ar šo atšķirību subjektīvās tiesības respektē, turpretim principus ievēro (51. panta 1. punkts). Principus var ieviest ar tiesību aktiem vai izpildvaras aktiem (kurus pieņem Savienība saskaņā ar savām kompetencēm un dalībvalstis tad, kad tās īsteno Savienības tiesību aktus); tātad tiesām tie kļūst svarīgi tikai tad, kad minētos tiesību aktus interpretē vai pārskata. Tie tomēr nedod tiesības tieši vērsties tiesā, lai panāktu Eiropas Savienības vai dalībvalstu iestāžu pozitīvu darbību, kas ir saskaņā gan ar Tiesas judikatūru (jo īpaši sk. arī judikatūru attiecībā uz “piesardzības principu”, kas iekļauts Līguma par Eiropas Savienības darbību 191. panta 2. punktā (PIT 2002. gada 11. septembra spriedums lietā T-13/99, *Pfizer/Padome*, kas satur daudzas atsauces uz agrāku judikatūru; un vairākus spriedumus par 33. pantu (bijušais 39. pants) attiecībā uz lauksaimniecības tiesību principiem, piem., Tiesas spriedumu lietā 265/85, *Van den Berg, Recueil*, 1987., 1155. lpp. – tirgus stabilizācijas principa un tiesiskās palāvēības principa izvērtēšana), gan ar dalībvalstu konstitucionālo sistēmu pieeju “principiem”, īpaši sociālo tiesību jomā. Hartā atzīto principu piemēri ir, piem., 25., 26. un 37. pants. Dažos gadījumos Hartas pants var ietvert gan tiesību, gan principa elementu, piem., 23., 33. un 34. pantā.

Panta 6. punkts attiecas uz dažādiem Hartas pantiem, kas, respektējot subsidiaritāti, atsaucas uz valstu tiesību aktiem un praksi.

Paskaidrojums par 53. pantu – Aizsardzības līmenis

Šā noteikuma nolūks ir saglabāt aizsardzības līmeni, kas pašlaik noteikts attiecīgās Savienības tiesību aktu, valstu tiesību aktu un starptautisko tiesību jomās. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ir pieminēta, ņemot vērā tās svarīgumu.

Paskaidrojums par 54. pantu – Tiesību ļaunprātīgas izmantošanas aizliegums

Šis pants atbilst ECK 17. pantam:

“Nekas no šajā Konvencijā noteiktā nav interpretējams kā tāds, kas ietver tiesības kādai valstij, grupai vai personai iesaistīties kādā darbībā vai veikt kādu darbību, kas vērsta uz kādu šajā Konvencijā paredzētu tiesību un brīvību iznīcināšanu vai to ierobežošanu lielākā mērā, nekā tas paredzēts šajā Konvencijā.”
